

**Stjärnsund
20 november 2016**

Dokumentation

Text och foto: Karin Wenström





Inledning

Moderatorn Josefin Heed och Leo Persson, ordförande Hela Sverige ska leva Dalarna, inledde och hälsade oss välkomna. Därefter presenterade sig de lokala arrangörerna Polhemsstiftelsen, Stiftelsen Fridhem-Stjärnsund, Permakultur Stjärnsund och kommunbyggerådet Hedemora.

Hans Dahlfors berättade om Polhemsstiftelsen som är en kulturförening som i cirka 30 år arbetat med utvecklingsfrågor i Stjärnsund. Är på väg att byta namn till Polhemssällskapet och jobbar med kulturmiljön i bygden och för ett levande samhälle. Har medverkat till att herrgården renoverats och har räddat smedjan i Stjärnsund, och mycket mer.

Gunilla Alfredsson från Stiftelsen Fridhem-Stjärnsund driver Fridhems kursgård med en bred verksamhet och ett varierat och rikt utbud av kurser. Här finns dessutom Ekoskafferiet – en ekologisk matvarubutik, konstgalleri och Fridhems vandrarhem.

Annevi Sjöberg från Permakultur Stjärnsund började som ett Leaderprojekt för några år sedan. Föreningen har 45 medlemmar i Stjärnsund med omnejd. Tillsammans arbetar de för en hållbar livsstil med kurser, konferenser och festivaler. En kort förklaring till vad permakultur är: ett filosofi- och designverktyg för att skapa en hållbar livsstil.

Erik Nilnes från Kommunbyggerådet Hedemora berättade att de jobbar med landsbygdsfrågor i fem orter i Hedemora kommun. De håller kontakten med föreningarna i kommunen genom bygdeträffar, så de vet vad de ska jobba med.

Vad är lokal ekonomi?

Ylva Lundkvist-Fridh lokalekonomisk samordnare på Hela Sverige ska leva inledde med att diskutera begreppet lokal ekonomi.

Den enklaste versionen är följande: ”lokal” är på plats. Ekonomi är att hushålla med begränsade resurser. Det är upp till den lokala utvecklingsgruppen själv att definiera vad som är lokalt för dem.

Ylva konstaterade att hela samhället är genomsyrat av en centraliseringstrend. Ur nationell synpunkt är det kanske inte så viktigt om det finns en matvaruaffär i Stjärnsund, bara det finns en i Hedemora. För Stjärnsundsborna är det däremot mycket viktigt.

Hälften av alla bankkontor har stängt ner under de senaste åren. Vad gör det när man har internetbank, säger en del människor. Men när banken flyttar till stan så tappar banken sin lokalkännedom och det blir svårare för landsbygdsborna att få lån i banken.

I genomsnitt har svensken 130 000 kronor på banken och 160 000 kronor i aktier. När banken inte i samma utsträckning ger lån till landsbygdsborna så betyder det att landsbygdsbornas sparmedel investeras i stan – istället för där de bor.

– Vi vill titta på hur mina pengar gör nytta där jag bor, sa Ylva.



Lars-Erik Larsson och Bosse Söderlund från Framtidsgruppen i Stora Skedvi.

Föredrag

Så fixade Stora Skedvi lokal utveckling

Bosse Söderlund och Lars-Erik Larsson från Framtidsgruppen i Stora Skedvi berättade om hur de ordnat fler bostäder, sporthall och mycket mer.

Framtidsgruppens mål är att bygden ska växa och utvecklas. Utgångspunkten för deras arbete är de geogra-

Åsa Ringström från Skattungbyn, Ylva Lundqvist-Fridh och Annevi Sjöberg, Permakultur Stjärnsund, kollar tekniken.

fiska förutsättningarna som de bedömer som bra. Stora Skedvi ligger i Sätters kommun, mellan Stjärnsund och Falun, med gynnsamma pendlingsmöjligheter.

Bygden har bland annat slagits för att behålla servicen och Bosse och Lars-Erik berättade om när distriktssjuk-sköterskemottagningen, en filial till Sätters vårdcentral, drogs in. Sätters vårdcentral ansåg att Skedviborna skulle åka till centralorten, men de lät sig inte nöjas med det beskedet. Framtidsgruppen undersökte vad lagen om vårdval kunde göra för dem och kontaktade Långshyttans vårdcentral som var beredda att öppna filial i Stora Skedvi – dessutom med läkare. Då sa landstinget nej med motiveringen att det var närmare till Säters och att de inte fick gå runt dem.

Lagen om vårdval säger också att leverantörer från andra orter ska ha samma möjligheter. Stora Skedvi överklagade landstingets beslut och fick rätt. Och vårdfilialen kom på plats. Senare kom en neddragning så Stora Skedvi är utan vårdfilial igen.

Framtidsgruppen har jobbat mycket för att öka antalet inflyttare. I kommunens tomtkö finns småtomter – cirka 800 kvm. Men det behövs större tomter ansåg framtidsgruppen, där det får plats för både bostadshus, hönsbushus, vedbod och växthus, dessutom i bra läge med fin utsikt.

Framtidsgruppen gick runt i bygden, pratade med gårdsägare och fixade 14 tomter på det sättet. De ordnade preliminära bygglov till tomterna. De annonserade ut dem, satte upp affischer med mera, men ingen nappade.

Ihop med kommunen tog de senare fram fyra tomter i västläge med utsikt över älven. De blev sålda på en gång.





Pausdiskussion.

När Stora Skedvis skola skulle få en ny gymnastikhall, tänkte Framtidsgruppen att det vore bra med en fullstor sporthall också – och att man kunde få båda i samma byggnad. De lät en erfaren arkitekt göra ritningarna, för som Bosse och Lars-Erik sa, ska man presentera något för kommunen så ska det vara professionellt. De övertygade kommunen om att kommunen behövde en ny fullstor sporthall och att om kommunen bara lade till lite pengar så räckte det till sporthallen. Det blev så. Stora Skedvi, kommunens minsta ort, fick en fullstor sporthall. – Vi tror att vårt förberedelsearbete har haft betydelse för kommunens beslut. Det är vårt koncept och våra arkitekters jobb som de använt till stor del, säger Bosse.

Bosse och Lars-Erik framhåller också att de haft en samarbetsinriktning hela tiden i sina kontakter med kommunen och de har aldrig haft politiska åsikter.

Många kooperativa lösningar i Skattungbyn

Åsa Ringström från Skattungbyn berättade om byns ekonomiska föreningar.



Cirka 350 personer bor i Skattungbyn, en by med bevarade traditioner. Här finns både bystämma och samhällighet. Byn har en stark tradition av självförsörjning. Här finns en folkhögskolekurs kopplad till Mora folkhögskola med hållbar livsföring som inriktning.

När den sista handlarn i mitten av 1990-talet lade ner verksamheten så gick folk samman och bildade en ekonomisk förening för att öppna en ny butik. De blev 300 medlemmar och fick ihop ett kapital på 200 000 kronor. Skattunges handel, som den heter numera, är den lilla butiken med breda sortimentet. Kan skraddarsy sortimentet efter vad kunderna vill ha, och har många ekologiska varor. Omsättningen är sex miljoner kronor, de är ombud för systembolaget, apoteket och svenska spel. En bensinpump finns utanför affären.

Tre är anställda och föreningen blev Årets Kooperativ i Dalarna i år, och kom på andra plats på nationell nivå.

Butiken är en samlingsplats. Här arrangeras plantbytdag, höst- och julmarknad. De har roliga tävlingar, exempelvis vem som gjort finast pepparkakshus. Kunderna hjälper till med ideellt arbete. De plockar ihop varor, kör ut matkassar, plockar skräp, planterar blommor omkring butiken, med mera.

När kommunen beslutade lägga ner 1-6-skolan så ansökte bybor om att få starta friskola. Även nu blev företagsformen ekonomisk förening. Friskolan öppnade år 2009. Här finns 25 elever och de går i förskoleklass, 1–3 och 4–6.

Det är en liten skola och de jobbar mycket med trygghet och att skapa gemenskap. De har odlingar på skolan och delar lokalen med dagis och fritis som fortfarande drivs av Orsa kommun. Skolan har eget kök och serverar närodlat mat.

Skattungekursen är populär. Den ger tillfälle att lära sig odling och hantverk för att klara sig

bättre på landsbygden. Filosofin bygger på att jobba för ett hållbart samhälle och mot ojämn resursfördelning.

Det finns fler föreningar i Skattungbyn:

Inköpsföreningen Slättergubben där man kan handla varje lördag. Den drivs ideellt.

Bytis, en permanent gratisbutik. Började som klädbytar-dag. Man kan lämna och ta. Behöver inte lämna för att ta. Folk arbetar ideellt för att sortera varor.

Kulturföreningen Lyran som bland annat arrangerar stort internationellt knytkalas – mycket poppis – med mat, dans och underhållning.

Den årliga Inspirationsfestivalen med musik, dans, yoga, föreläsningar, healing med mera.

Bottnafjorden har nya idéer för lokal utveckling

Markus Nordgren från Bottnafjordens inköpsförening berättade att Handlarn lade ner år 2002. Ett gäng började undersöka möjligheten till omstart. De ville dels kunna handla, dels få en mötesplats. De kom fram till att starta en inköpsförening. Det blev Bottnafjordens inköpsförening med de tre M:en: Mat, Möjligheter, Möten.

Det fanns kooperativa lokaler som de kunde hyra in sig hos. Varorna är till stor del ekologiska, de har en populär godishylla, filmer, och en bibliotekshylla. En bibliotekarie kommer regelbundet och sköter den. De säljer lokala grönsaker under säsong.

Som medlem får man en nyckel så man kan handla när man vill. Man skriver upp vad man tar. Medlemmarna jobbar också ideellt fyra timmar i månaden.

Inköpsföreningen har också startat Café Olivia. Ett epostutskick varje vecka talar om vad som händer på caféet och vem som sköter serveringen. Caféet är en plats både för möten och möjligheter. Där arrangeras både work shops och föredrag.

– Föreningen handlar djupast om engagemang och att



Carl Wiking, Dalarnas samåkningsprojekt

något förenar oss i bygden, sa Markus, och nämnde som exempel föreningens ekologiska utbud.

En fråga som diskuteras är hur invånarna ska kunna bo kvar när de blir äldre. Det finns ett gäng som jobbat på ett ”tillsammansboende”.

Från bil till bildning

Carl Wiking presenterade Dalarnas samåkningsprojekt, som inte bara är ett samåkningsprojekt utan även ett integrationsprojekt.

– Vi vill att människor, ofta asylsökande som bor på landsbygden, ska kunna samåka och samtidigt lära sig svenska.

Många av de asylsökande som kommit till Dalarna har hamnat i stora hus på landsbygden. Där fanns inga kom-

Från vänster till höger: Jonas Nyberg, Södra Dalarnas Sparbank, Kristina Olsson, Gotlands utvecklingsbolag, Charlotta Heimersson, Leader Nedre Dalälven, Rikard Rudolfsson, JAK Medlemsbank och Lisa Fröbel, Mikrofonden.





Moderator Josefin Heed, till höger.

munikationer. Och med ett månadsbidrag för en ensam person på 720 kronor, så räcker inte pengarna långt. Carl tog ett exempel – en resa mellan Ludvika och Fredriksberg kostar 120 kronor

Carl berättade lite om andra samåkningsinitiativ och nämnde Skjutsgruppen – Sveriges största samåkningsgrupp som har några skjutsningar per månad. Samåkningsinitiativet i Tolg utanför Växjö snittar på en och en halv tur per dag.

Det finns med andra ord en del att göra för skjutskulturen i Sverige, konstaterade Carl och berättade att när man undersöker olika samåkningsprojekt så ser man att det viktigaste resultatet kanske inte varit transport, utan ökad samhörighet.

Framgångsfaktorn är det lokala engagemanget och i Tolg finns det. Och det är ett sådant engagemang som krävs för att Dalarnas samåkningsprojekt ska lyckas.

Carl uppmanade alla intresserade att kontakta honom. Han kommer gärna och pratar och tar då med sig en samåkningsstolpe som man sätter upp på en lämplig plats. Kontaktuppgifter finns på Hela Sverige ska leva Dalarnas hemsida: www.helasverige.se/Dalarna

Den som skjutsar får ett kort som man sätter i framrutan och som talar om att det är säkert att åka med denna bil. Projektet pågår till slutet av 2017.

Paneldebatt

Nästa punkt på dagordningen var en paneldebatt med följande deltagare: Rikard Rudolfsson, JAK medlemsbank Falun-Borlänge, Charlotta Heimersson, verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven, Jonas Nyberg, Södra Dalarnas sparbank, Lisa Fröbel, Mikrofonden och Kristina Olsson, Gotlands utvecklingsbolag i samverkan.

Josefin hade förberett frågor till panelen och första frågan var:

Hur finansierar man en festival i Stjärnsund?

Jonas Nyberg: Man söker bidrag hos sparbanken, i vår

samhällsnytta ”Tro hopp och klöver”. Vi har två ansökningstider per år.

Lisa Fröbel: Mitt tips är att se över hur man långsiktigt kan jobba med festivalen, alltså göra en långsiktig strategi, kanske inlemma i andra kulturaktiviteter – på ett sätt som gör att man inte behöver söka pengar varje år.

Rikard Rudolfsson: Man kan bli medlem i JAK och ha sitt kapital där i ett räntefritt sparande och få ett räntefritt lån.

Charlotta Heimersson: Det skulle naturligtvis kunna vara ett Leaderprojekt. Söker man pengar så har olika finansiärer olika regler att ta hänsyn till. Rekommenderar att fundera på vad man vill åstadkomma och vad man tror på. Sedan undersöker man vilka finansiärer som passar. Kommer man till Leader Nedre Dalälven är det bra om man

diskuterar brett och är öppen – det kan vara så att den ursprungliga idén inte fungerar, men att man tillsammans kan utveckla något annat som är lika bra eller bättre.

Kristina Olsson: Vi går samman, tar kontakt med idrottsföreningen eller liknande. Får till både ideella aktörer, föreningar och företag. Ibland är det enklare att genomföra utan finansiering.

Hur startar man en lokal bank?

Lisa Fröbel: Intressant fråga. Det är mycket prat om digitaliseringens möjligheter. Föreslår en förstudie för att undersöka möjligheterna till en mikrofond. Kolla om andra gjort något liknande – det finns intressanta lösningar i andra länder. Jag tror att det går att utveckla något tillsammans med existerande banker.

Rikard Rudolfsson: Det är en lång och komplicerad väg att bli bank. De flest medlemsbanker har startat som en medlemskassa. Man kan ju börja där man står, bilda förening och spara tillsammans.

Jonas Nyberg: Jämtland är det enda området utan sparbank. Det krävs oerhört mycket pengar och är mycket svårt att starta en bank, men Lisas resonemang är intressant och kanske en möjlighet.

Hur kan man finansiera uppstart av lokal ekologisk odling?

Charlotta Heimersson: Det mesta går att finansiera med oss, så kom till oss, inte alls omöjligt.

Lisa Fröbel: Jag var med och startade upp ekologisk trädgårdsodling. Vi hade ett förtroendekapital och kunde attrahera det kapital som krävdes. Crowd funding är ett sätt att ordna finansiering.

Hur finansierar man starten av ett äldreboende?

Kristina Olsson: Kul för frågan ligger högt i vårt utvecklingsbolag i När. Byggde lägenheter för några år sedan. Diskussionen om lägenheter för äldre har startat. Ganska

mycket lagkrav på serviceboende. Viktigt att från början ha med de instanser som vet vilka krav som finns för att det ska bli rätt i slutändan.

Lisa Fröbel: Tror vi kommer att se betydligt fler sådana. I och med alla hus på landet som använts som asylboenden, så finns uppbyggda strukturer. De kan användas till andra saker senare. Viktigt med riktigt vassa affärsplaner om man ska göra den här typen av projekt!

Skattungbyns representanter passade på att berätta att de har gjort detta. Undervåningen i deras lanthandel är uthyrd till äldre. Det är vanliga lägenheter som är anpassade, med stora toaletter för rullstolar och inga trösklar. Ligger i samma hus som hemtjänsten.

Workshops

Gotlands utvecklingsbolag i samverkan, Gubis

Kristina Olsson, ordförande i Gotlands utvecklingsbolag i samverkan, Gubis, berättade om hur de arbetar med landsbygdsutveckling på Gotland.

Gubis samlar nio utvecklingsbolag, som finns spridda över hela Gotland. Tittar man på en karta, ligger de mestadels i kustsocknarna, långt från Visby. Kristinas förklaring är att de sedan generationer är vana att ta hand om sig själva och samarbeta.

Devisen för Gubis är ”Vi är små, vi är ihärdiga och vi är ganska orädda”.

Associationsformen för utvecklingsbolagen är oftast aktiebolag med särskild vinstbegränsning. Det innebär att eventuell vinst inte delas ut till aktieägarna, utan går tillbaka till verksamheten. Bolagsformen innebär också

begränsad rösträtt. De flesta utvecklingsbolagen har hembud, vilket innebär att aktieägarna i första hand ska få köpa aktier som är till salu.

Det är i huvudsak bygdens invånare som är aktieägare, men även sommargäster och deltidsboende är engagerade och köper aktier. Utvecklingsbolagen är delvis olika – i ett kostar en aktie 1 000 kronor, i en annan kostar den 100 kronor. Kristina sa att prisskillnaden inte hade inverkan på köpintresset. Vissa utvecklingsbolag har en arvoderad vd, andra har det inte.

Däremot är det viktigt att tänka sig för innan man ger arvode, sa Kristina. Får en arvode, är det lätt hänt att fler kräver det. Hon betonade det ideella arbetet inom verksamheten.

Det första utvecklingsbolaget är Heligholm utvecklings AB. Det kom till när kyrkan ville sälja prästgården i Vamlingbo år 2002. Invånarna bestämde sig för att köpa prästgården, startade ett bygdebolag, alltså ett aktiebolag svb. Man startade restaurang, anlade kryddträdgård, Naturum med mera. En lokal konstnär fick hand om prästgården och hade permanentutställningar där.

Nu har utvecklingsbolaget tagit nästa steg, sålt prästgården till konstnären, och frigjort kapital för nya investeringar i bygden. Bland annat har de gått in som garant för banklån när en kvinna ville starta restaurangverksamhet.

Gubis medlemsföretag har investerat uppåt 85 miljoner kronor i olika verksamheter och projekt – både egna, sökta och andra investeringsbidrag.

– Detta har genererat 90 arbetstillfällen på heltid. Det är vi stolta över. Vi är en viktig partner, säger Kristina.

Hon berättar att det är ett omfattande jobb med alla pro-

Workshop om Gotlands utvecklingsbolag med idel glada deltagare.



jektansökningar – men de känner stöd från regionen. Totalt har de nio bolagen tillsammans satsat 5,5 miljoner kronor i aktiekapital, fördelade på 950 aktieägare.

Om Gubis

Alla utvecklingsbolagen har en representant i Gubis styrelse. Gubis är en ideell förening och har fått rollen som sammanhållande länk, rådgivare och stöttare. Föreningen har också kontakt med Coompanion, kommunens näringslivsutvecklare med flera.

De har en kontaktperson på regionen och en på Leader. Det betyder att när de har en idé så slipper de ringa runt.

Exempel på vad utvecklingsbolagen gjort

Att bygga bostäder på landsbygden är en jätteutmaning. Virudden Utveckling AB tillsammans med När Bygg, det lokala byggföretaget, har byggt sex lägenheter i När. Banken krävde att de hade lägenheterna uthyrda innan de fick banklån för att bygga dem. Då gick vissa aktieägare in och garanterade att lägenheterna skulle bli uthyrda. Något annat alternativ fanns inte. Men lägenheterna har inte stått tomma en enda dag sedan de var klara. Banken lånade ut till 75 procent av kostnaderna som sammanlagt var 6,5 miljoner kronor. Byggfirman och Virudden Utveckling AB gick in med hälften var av de resterande kostnaderna.

De har också ett projekt de kallar Provgute och som innebär att icke gotlänningar kan provbo på Gotland. Som provgute får man möjlighet att hyra en bostad och man får en mentor, alltså en som bor i socknen, för att lättare komma in i samhället. Det har funkat bra. 47 personer har provbott, 38 bor kvar.

Virudden utveckling AB startade 2008. Skälet var att kommunen skulle lägga ner skolan och byggnaden blev till salu. De var fem som startade ett aktiebolag svb och lade 20 000 kronor var. Virudden var det tredje utvecklingsbolaget som bildades och de plankade friskt av det som var bra med de tre tidigare bolagen.

– Vi gjorde en plan för skolan, vi bjöd in till möte och gick från fem aktieägare till 65 efter mötet. Vi fick ihop 560 000 kronor och köpte skolan och idrottsplatsen som hängde ihop. Vi skapade ett företagshotell och aktivitetshus. Hyresgästerna är bland annat När sparbank, två bokföringsbyråer, en frisör och hembygdsföreningen. Bland aktiviteterna finns studiecirkel, bastu, träffar med kortspel med mera.

Lokalekonomisk analys, LEA

Maria Stenis och Bengt Sundberg från Coompanion Dalarna berättar om metoden lokalekonomisk analys och hur de hoppas kunna genomföra sådana analyser i bygder i Dalarna under nästa år med hjälp av lärdomar från en pilotstudie i Rörbäcksnäs.

En lokalekonomisk analys kan liknas vid en ekonomisk marknadsundersökning. Hur stor del av de lokala ekonomiska tillgångarna spenderas i bygden och hur stor del läcker ut? Analysen är ett verktyg som visar på vad medvetna val av den lokala befolkningen kan göra för att skapa sysselsättning och lokal tillväxt.

Resultatet av den lokalekonomiska analysen kan med fördel ligga till grund för upprättande av lokala handlingsplaner. Genom att göra en LEA så har man faktabaserad analys som ger en objektiv bild av läget och grund för riktningen och insatser för den framtida utvecklingen av bygden. Målgruppen för en LEA är Ortsbor, familjer

Workshop om Lokalekonomisk analys. Idel glada deltagare.



som vill flytta till bygden, företagare, kommunala organ, politiker, ideella föreningar, hela lokalsamhället.

Genomförandet av en LEA börjar med att bygden utser en grupp som ska arbeta med analysen. Som underlag för analysen väljs ett geografiskt område ut, omfattande till exempel en by samt närliggande fastigheter som naturligt tillhör bygden. Statistiskt material från SCB, statistiska centralbyrån, köps in, analyseras och bearbetas. Resultatet sammanställs och kan sedan användas som underlag för att gå vidare med lokala utvecklingsplaner och handlingsplaner för hur man kan täppa till ekonomiska läckor och få pengarna att stanna i bygden.

En lokal utvecklingsplan visar på vilka möjligheter som finns och hur man kan utveckla nya affärsidéer för att ge ökad hållbar service, utveckla befintlig service och genom den lokala mobiliseringen bidra till ett ökat socialt kapital – med hela lokalsamhällets bästa i sikte, inklusive näringslivet och den ideella sektorn.

Kort om cirkulär ekonomi

Stuart Pledger, från Sustainable Leadership Lab AB, berättade om cirkulär ekonomi, ett industriellt produktions- och konsumtionssystem där teknologiska resurser, exempelvis metaller, och biologiska resurser (komposterbara) dirigeras in i ett nästintill evigt kretslopp. En cirkulär ekonomi är formgivet för att i slutändan ge ett positivt fotavtryck genom ett regenerativt samspel mellan ekonomi, samhälle och ekosystem.

Övergången till en cirkulär ekonomi möjliggör en kvalitativ ekonomisk tillväxt som baseras på förvaltning av resurser samtidigt som man bibehåller ett miljömässigt och socialt ansvarstagande.

Cirkulär ekonomi står i stark kontrast till vårt nuvarande linjära ekonomiska system, som oftast fokuserar på att optimera endast det ekonomiska systemet. Detta trots att det finns mycket forskning som pekar på att ett välfungerande samhälls- och ekosystem är en förutsättning för en produktiv ekonomi att växa och förnya sig.

I en cirkulär ekonomi uppnår man en långtgående effektivitet genom att dirigera resursflöden in i två distinkta materialflöden, nämligen det teknologiska kretsloppet och det biologiska kretsloppet.

Grundprinciperna för cirkulär ekonomi kan sammanfattas enligt följande:

1. Ha till avsikt att påverka omgivningen positivt, att uppnå ett positivt fotavtryck.
2. Skapa en helhetssyn för kloka beslut avseende systemoptimering.
3. Se allt avfall som näring för nästa tillverkningsprocess.
4. Använda förnyelsebar energi.
5. Främja mångfald för styrka och resiliens.
6. Skapa fungerande marknader.

Flera kända svenska företag redan har kommit långt när det gäller cirkulär ekonomi, exempelvis IKEA, Tarkett, White Arkitekter, Stena Metall, Ragn-Sells och H&M. Internationellt är Nederländerna, Tyskland, Danmark, England, Japan och Kina de länder som går i täten.

Enligt en serie rapporter från Ellen MacArthur Foundation och McKinsey är besparingspotentialen för EU i en cirkulär ekonomi minst 700 miljarder USD per år.

Workshop om cirkulär ekonomi. Glada deltagare även här:

